

ОБУЧЕНИЕТО ПО МЕДИЦИНСКА ЕТИКА И УСТОЙЧИВОСТ НА ЗДРАВНАТА СИСТЕМА

Людмила Чакърова, Силвия Младенова
Доц. Людмила Чакърова, дп
Факултет „Обществено здраве“, Медицински университет – София
ул. „Бяло море“ №8, София 1527, България
e-mail: luchak@abv.bg

EDUCATION IN MEDICAL ETHICS AND SUSTAINABILITY OF THE HEALTH SYSTEM

Lyudmila Chakarova, Sylvia Mladenova
Assoc. Lyudmila Chakarova PhD
Faculty of Public Health, Medical University – Sofia
8 Belo more str., Sofia 1527, Bulgaria
e-mail: luchak@abv.bg

ABSTRACT

The medical ethics education in the Faculty of Public Health at the Medical University of Sofia has to consider the changes, requirements and tendencies in the health system development. Medical professionals have to understand the serious changes in the ethical aspect of their activity, for which they have to be informed in the medical ethics education. The requirements for sustainability of the health system are also a global tendency, which future medical specialists have to take into consideration.

Methods and material: A sociological inquiry was carried with students from the Faculty of public health at the Medical University – Sofia concerning their acquaintance with the requirements for sustainability of the health system.

Results show, that students have to acquire more serious knowledge about the changes and the ethical aspects of the development of the healthcare practice.

Key words: *sustainable development, medical ethics, healthcare professionals.*

* В изпълнение на проект № 25/2011 г, финансиран от СМН, МУ-София.

Свидетели сме на големи промени в здравната сфера. В почти всички страни по света, бедни или богати, справедливият достъп до здравеопазване се превърна в проблем. Населението навсякъде очаква новите постижения в медицинската наука да са по-широко и лесно приложими и изискванията към по-добра медицинска грижа нарастват непрекъснато. Въобще в сферата на медицинската практика назряват сериозни проблеми, в които тясно се преплитат икономически, политически и етични проблеми.

Всеки знае, че човек живее, боледува, остарява и умира, което е неумолим природен факт. През този цикъл всички имат нужда от медицински грижи в даден период от своя живот. С увеличаване на средната продължителност на живота много хора достигат възраст до и над 65 години, като е установено, че разходите за здравни грижи за тези хора е средно 4 пъти повече, отколкото при другите периоди от живота.[9]

От друга страна хората в глобален мащаб черпят прекалено много ресурси от планетата Земя, които природата не може да възобнови с темпа, с който се нанасят щетите. Енергийните запаси на планетата и горивата, които в момента най-много се използват от хората, не могат никога да бъдат възобновени. Това подкопава базата на съществуване на живота.

Пресечната точка на тези две тенденции е съзнателният избор на път за развитие, който от една страна щади природата и ѝ помага да се съхрани и даже възстанови и от друга страна

апелира към хората за връщане към живот по-близо до естественото, но приемлив за обществото, без излишно разхищение на ограничените ресурси.

Здравната система е сфера, която изисква много обществен ресурс. Известно е, че тя може да изразходи за здравни нужди целия брутен вътрешен продукт даже и на най-богатите страни в света.[3] Високо технологичната медицина е изключително скъпа като ресурс, и въпреки че е налице, не е правилно да се прилага без разумна преценка.

Така, че хората са изправени пред дилемата всеки да получи като медицинска помощ толкова, колкото желае и така ресурсите да се изчерпят много бързо или да се наложат правила, приемливи за всички, и системата като цяло - общество и природа, да продължи да съществува и да се развива.

Този междинен подход се нарича устойчиво развитие, защото се опитва да съвмести двете неща – съхранение на планетата, запазване на живота и по нататъшен прогрес на обществото. Тези трудно съвместими тенденции не могат да се съгласуват спонтанно, а изискват съзнателни действия и избори и ново мислене.

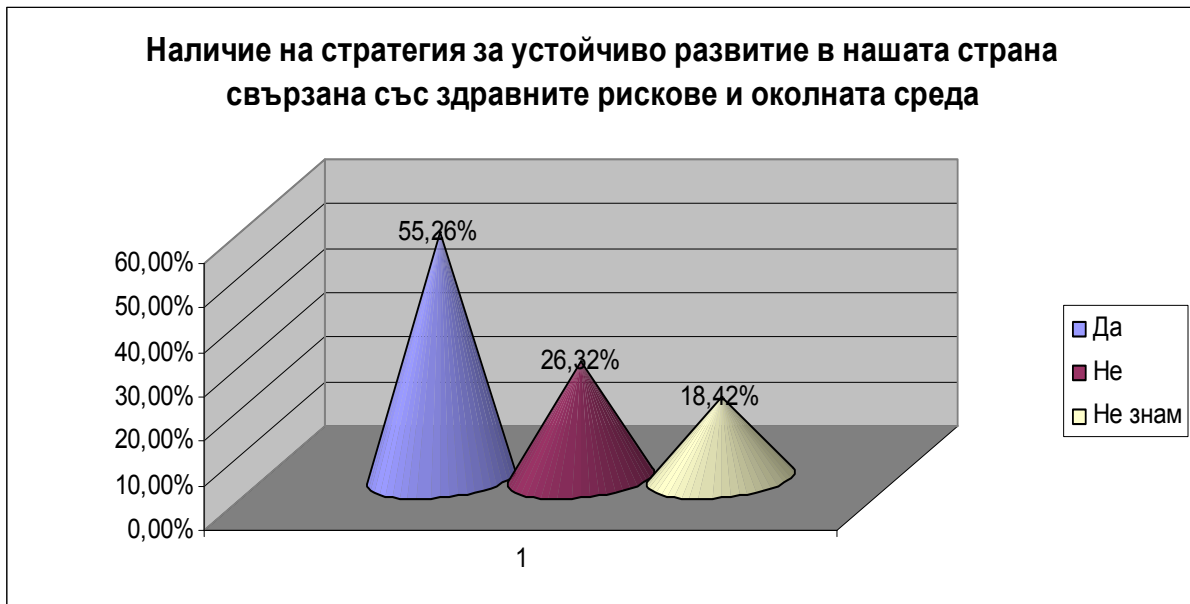
Концепцията за устойчиво развитие на обществото и в частност на здравната сфера има три компонента: икономически, екологичен и етичен. Бъдещите здравни професионалисти трябва да получат познания и да бъдат подготвени за това, че медицината наред с лечението на болните, има вече и други важни задачи. А именно, за да останат средства за лечение на всички нуждаещи се болни, трябва да се създадат условия повече хора да съхранят здравето си за сметка на промяна на начина си на живот към здравословен.[4] Друг проблем е намирането на баланс между пациент - центрирания подход на класическата хипократова традиция и съобразяването с изискванията за разпределение на ресурсите. Правата на пациента и справедливостта на всички нива също трябва да бъдат балансирани до степен на обществен консенсус. Прозрачните правила за достъп и получаване на ресурс, например на база на спешност, са също подходи, които обществото трябва да е подготвено да разбере.[7]

Най-важното, обаче, е студентите от медицинските специалности и тези от областта на общественото здраве да получат добри познания за процесите в здравната сфера, тенденциите на развитие на съвременната икономика, политика, здравна сфера и глобализация, но и екология, етика, биоетика и т.н.

Целта на изследването е с метода на анонимна социологична анкета да се установи до каква степен студентите имат съзнание и познания относно промените в етичните аспекти на здравеопазната практика, задачите които се очаква те да решават в контекста на устойчивото развитие на здравната система и тяхната представа по коя учебна дисциплина е най-добре това да става. Анкетирани са 73 студента от специалността „Управление на здравните грижи” във Факултета по общественото здраве на Медицинския университет – София.

Във въпроса „Има ли нашата страна стратегия за устойчиво развитие в областта на здравните рискове свързани с околната среда и развитието?” получихме следните отговори. Да- 55,26%, Не- 26,32% и Не знам- 18,42%.

В нашата страна има разработен Национален план за действие в областта на връзката „околна среда- здраве”. Целта е създаването на механизъм, който да гарантира дългосрочно стратегическо планиране на действия по околната среда и екологията, така че да не се допусне тя да влияе неблагоприятно върху здравето на хората. Контролът върху качеството на въздуха, питейната вода, храните и т.н. е една от основните задачи на общественото здравеопазване, което се разбира от бъдещите здравни професионалисти. Положителен отговор 55,26% дават повече от половината от анкетираниите. Има още какво да се желае по отношение на информираността и подготовката на тези, които са отговорилите с „Не”- 26,32% и „Не знам”- 18,42 %. Ето защо е необходимо е да се наблегне по-ефективно върху познанията за факторите на устойчивост, които се преподават в различните учебни дисциплини. /Фиг. 1/

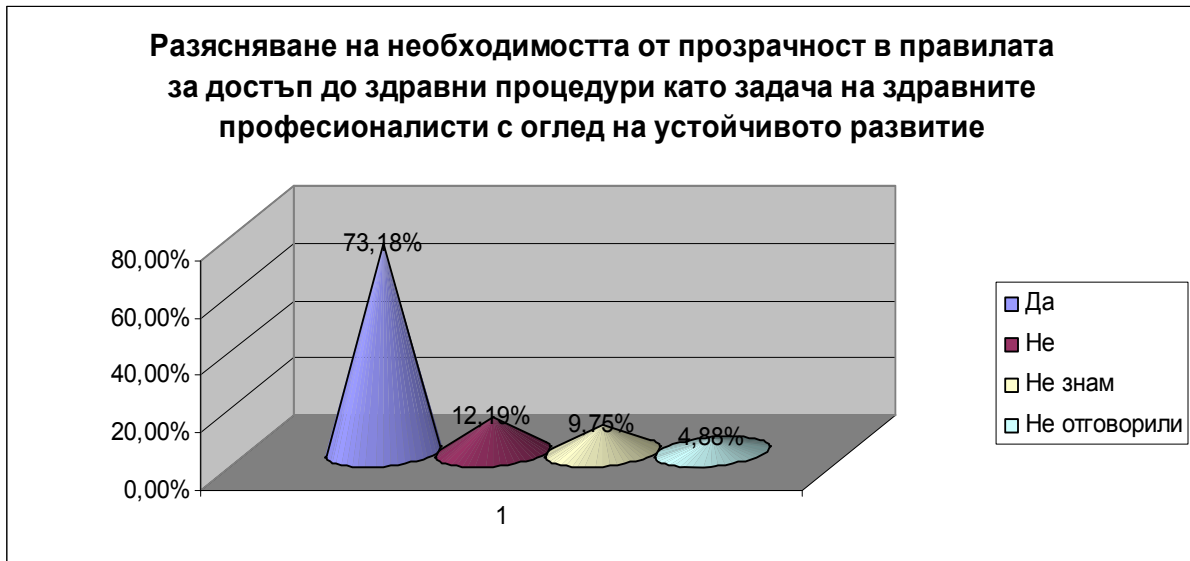

Фиг: 1.

Задачите на здравните професионалисти с оглед устойчивото развитие на здравеопазването са, те да участват в дейности свързани с информирането и здравно-екологичното възпитание на обществото. Един от най-важните приоритети е спазването на принципа за правото на информация и прозрачност относно равнопоставения достъп до нея, което гарантира общественото участие в процеса на вземане на решение за околната среда и здравето.

Концепцията на устойчиво развитие набляга върху необходимостта от ресурсни ограничения в много области, за което обществото е особено чувствително. Това са сферите, които изискват природни ресурси в мащаби, които застрашават околната среда като енергетика, промишленото производство и т.н. Здравеопазването е сфера изискваща много големи ресурси, не само за да изпълнява задачите си, но тя е напр.и един от най-големите замърсители на околната среда, тъй като създава много голям обем токсични и трудно неутрализиращи се вредни отпадъци. Затова една от най-важните задачи на работещите в здравеопазването е опазването на ресурсите от разхищение и точната преценка за ефективността на прилаганите скъпи и силно ограничени процедури.

Следващият въпрос, който бе поставен на анкетираните е свързан със задачата здравните професионалисти да разясняват за необходимостта от прозрачност в правилата за достъп до здравни процедури. На фиг. 2. е дадено разпределението на отговорите в проценти. Отговор „Да” са дали 73,10% от допитаните, което доказва, че мнозинството от бъдещи здравни кадри разбират своята отговорност да разясняват необходимостта от правила и прозрачност на процедурите за избор на тези, които получават достъп до даден скъп и ограничен ресурс. Отговор „Не” са посочили 12,10%, „Не знам”- 9,75% и не дали отговор 4,08%. Това означава, че сумарно 25,93% не са разбрали, че въвеждането на прозрачни правила е начин да се намали общественото напрежение и осигури достъп до ресурса на тези, които ще имат наистина полза от него. Не е доказано, че скъпоструващите медицински процедури винаги допринасят пропорционално на стойността си за подобряване на здравето на съответните пациенти.[10] В последните месеци за много болни се изразходват повече средства, отколкото през целия им останал живот.

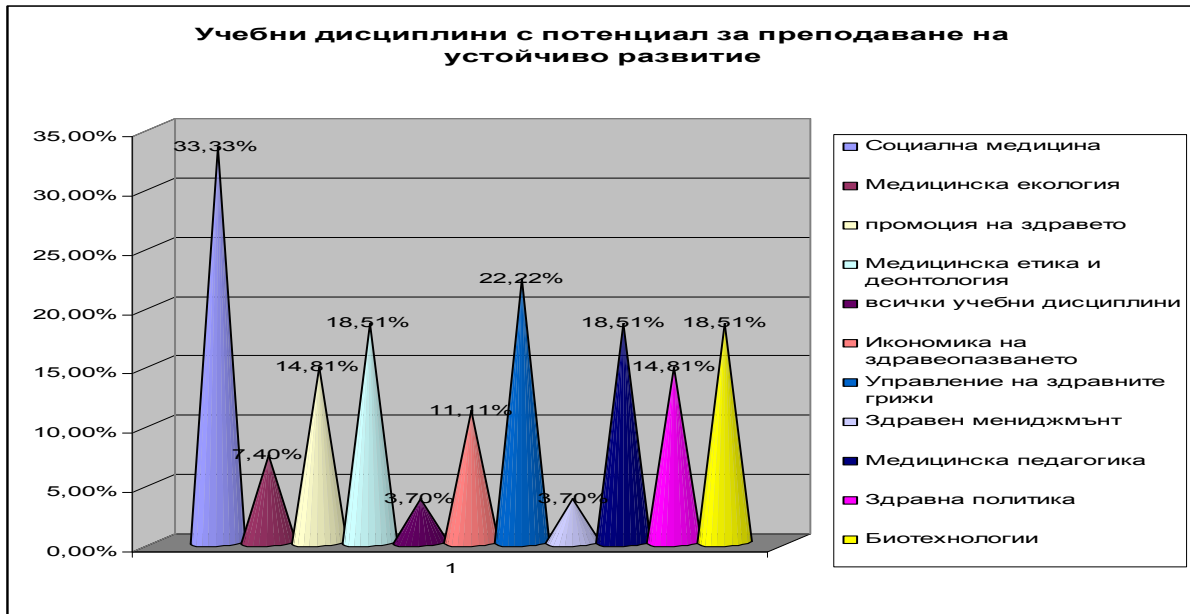

Фиг.2

На въпроса, който бе в свободна форма: „Кои учебни дисциплини имат най-голямо отношение към устойчивото развитие? ” се получи много разнообразни отговори. Това показва, че студентите свързват факторите на устойчивост с много учебни предмети, в които има голям потенциал за преподаване и усвояване на знания за устойчиво развитие на здравеопазването и намират конкретни задачи за реализиране във всяка област. Това, че те са посочили толкова широк спектър от учебни дисциплини е голям плюс, защото показва, че добре са схванали всеобхватността на задачите си.

Най-голям процент 33,33% е получила дисциплината социална медицина, поради нейното фундаментално значение за разбиране на процесите на популационно ниво. Медицинската екология е поставена на второ място с 22,22%, поради това че поставя проблемите за връзката околна среда-здраве в центъра на своите изследвания. По равно 18,51% е дадено на промоция на здравето, медицинската етика и деонтология и опцията „всички учебни дисциплини”. Това също потвърждава, че по всички предмети има пространство за разясняване на проблемите за факторите на устойчивост и необходимостта от по-широко разясняване на нейните цели. Следващият предмет - икономика на здравеопазването получава 14,81%, колкото и управление на здравните грижи. Това е защото много от решенията се вземат на макрониво, а управленските дисциплини дават точно тази възможност. Същото се отнася и до здравния мениджмънт, получил 11,11%. Медицинска педагогика като дисциплина занимаваща се с методите на възпитание и образование на хората, вкл. и за здравословен начин на живот получава 7,40%. Здравната политика и биотехнологиите по не много ясно обясними причини получават само по 3,70%. / Фиг. 3./

Посочените отговори дават материал за сериозни изводи, защото на практика в нито една учебна дисциплина няма обособен модул по устойчиво развитие, но във всички има тази потенциална възможност. Студентите са добре ориентирани и правилно посочват в свободен текст 11 учебни предмета, в които те откриват отделни страни и фактори, чрез които може да се реализират отделни задачи. Най-вероятно в скоро време ще се наложи цялата тази проблематика да се изучава на академичното ниво, което добре проличава от тези отговори. Факултетът по обществено здраве, в които се изучават всички тези гранични, медико-социални и медико-етични учебни дисциплини, вероятно ще трябва да изработи цялостна рамка, която да надхвърли пациент-центрирания микроподход и даде в макроаспект нов поглед върху належащите за решаване проблеми в здравната сфера.

Фиг. 3.

Изводи

Резултатите показват, че студентите са наясно със задачите и отговорностите, които трябва да изпълняват в бъдеще, но е необходимо е да се наблегне повече върху познанията за факторите на устойчивост като елементи от стратегията за устойчиво развитие в областта на здравните рискове свързани с околната среда и развитието.

Концепцията на устойчиво развитие набляга върху необходимостта от ресурсни ограничения в много области, включително и здравната сфера. Задача на здравните кадри е те да участват активно в дейностите свързани с информирането и разясняването на необходимостта от прозрачност в правилата за достъп до здравни процедури, което се разбира от 73,10 % от анкетиранияте.

Концепцията за устойчиво развитие на здравеопазването трябва да се изучава във всичките ѝ аспекти и по възможност в повече учебни дисциплини, тъй като тя налага промени в акцента на отношение към собственото здраве, факторите на здравето и улеснява разбирането на процесите, протичащи на всички нива на здравеопазването.

Литература:

1. Балканска, П. 2009. Приложна психология. София, изд. „Булвест2000”.
2. Балканска, П. 2009. Психологически подходи в здравния мениджмънт, София, изд. „Булвест2000”
3. Калахан, Д. 1998. Цели на медицината. Новите приоритети. София, изд. „ТЕМПО”
4. Младенова, С. 2009. Здравно образование. Изд.„Артик-2001”, София
5. Р.България. Национален план за действие по околна среда-здраве.
6. www.mh.government.bg/
7. Устойчиво развитие на България.2010. Национален статистически институт, София
8. Чакърва, Л. 2011. Професионална етика за специалисти по здравни грижи. Изд. ЕКС-ПРЕС
9. Bednarz, D., Don Spady. Sustainable Medicine: An Issue Brief on Medical School Reform. <http://www.theoil drum.com/search>
10. Callahan, D. Sustainable Medicine. <http://www.project-syndicate.org/Register>
11. Callahan, D. 1999. False Hopes. Overcoming the Obstacles to a Sustainable, Affordable Medicine. Rutgers Univ. Press
12. Callahan, D. 2000. Promoting Healthy Behavior. Georgetown Univ. Press